

Ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga

Umberto Eko, Žan-Klod Karijer, *Ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga*, preveo s francuskog Miodrag Marković, Gradac, Čačak-Beograd, 2011.

Bojana Barlovac¹

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, Srbija

Kada je ekonomska i politička elita na Svetskom ekonomskom forumu u Davosu 2008. godine raspravljala o fenomenima koji će u narednih petnaest godina dovesti do velikih promena za čovečanstvo, jedan futurolog je naveo iščeknuće knjige. Suočeni sa izazovima koje donosi opšta digitalizacija pisanih tekstova i usvajanje novih oruđa za elektronsko čitanje, knjiga *Ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga* svojim sugestivnim naslovom daje nam odgovor kroz nemalo eruditsko i empirijsko iskustvo Umberta Eka i Žan-Kloda Karijera.

Tokom nekoliko susreta koji su se događali u kući Umberta Eka i stanu Ž. K. Karijera, dvojica ljubitelja knjige razgovarali su sa Žan-Filipom de Tonakom o budućnosti knjige. Ova naizgled ozbiljno postavljena scena, u kojoj trojica intelektualaca razgovaraju o distopijskim pitanjima sumraka jednog medija, za sve njih najvažnijeg, zapravo predstavlja omaž Gutenbergovoj galaksiji i pohvalu štamparskoj presi. Gutenberg ipak nije uzviknuo EUREKA kada je sklopio štamparsku presu, ali pomenuti intelektualci jesu, pošto u jednom trenutku Eko jasno stavlja do znanja da je knjiga savršen izum. „Knjiga je poput kašike, čekića, točka ili makaza. Kada ste ih jednom izmislili, ne možete ih učiniti bo-

¹ Kontakt sa autorom: bojana.barlovac@gmail.com.

ljim... Možda će ona evoluirati u svojim sastavnim delovima, možda joj stranice više neće biti od papira. Ali ostaće ono što jeste.“

Tako je Eko na tragu Rodžera Fidlera i njegovog principa metamorfoza koji podrazumeva da se ustanovljeni oblici komunikacionih medija menjaju usled pojave novog medija, ali ne izumiru jer je koegzistencija jedan od osnovnih elemenata metamorfoza. Kao što film i fotografija nisu uništili slikarstvo, niti televizija bioskop, tako su sagovornici uvereni da e-knjiga ne može uništiti knjige. Knjiga će u takvoj konstelaciji metamorfno menjati oblik, ali nikako neće biti uništena ili zaboravljena.

Svoj osnovni argument u prilog toj tezi sagovornici razrađuju u poglavlju *Nema ničeg nepostojanijeg od trajnih nosilaca zapisa* iskazivanjem nepoverenja svakom novom nosiocu memorije *vis-a-vis* knjiga. Izumi poput diskete i CD-roma, koji je trebalo da budu „trajni nosioci zapisa,“ jesu zastareli i postali neupotrebljivi brže nego što smo stigli da se naviknemo na njih. Eko razume da je to stvar ekonomičnosti: *mogu da razumem nekog nameštenika suda koji umesto dvadeset pet hiljada stranica sa sobom kući ponese tablet*. Biblioteke je, međutim, nedovoljno dobro čuvati na nesigurnim elektronskim prenosiocima. Oni se slažu da je danas piratski sve moguće nabaviti. Da li bismo zaista imali dovoljno poverenja u svaki novi nosilac memorije, pošto znamo da savršeni ne postoji? Jedini nepogrešivi jeste knjiga.

Taj argument dodatno osnažuju u poglavlju *Osveta izopštenih* lamentiranjem nad lošim stranama interneta, pritom ne pominjući one dobre. Internet je mesto obilja raznih i protivrečnih informacija koje se bez ikakve kontrole objavljuju i tumaraju Internetom. Oni insistiraju na tome da su podaci na Internetu haotični, dekontekstualizovani i nestrukturisani. Kao takav, internet, prema Karijeru, ne može biti pouzdan reper, odnosno sidrište u svetu znanja.

Sagovornici su toliko uvereni da knjiga neće nestati, da se uopšte i ne trude da ojačaju argumentaciju isticanjem njenih atributa, osim pominjanja knjige kao savršenog izuma. Stoga fokus nije na odbrani i poslednjim danima knjige. Ono što muči dvojicu autora, nije samo nepreležani „Alchajmer“ (za koji je odvojen dobar deo transkripta), već i odnos prema kulturnom nasleđu i pamćenje u tom kontekstu. Svekoliko ubrzanje sadašnjeg sveta, tvrdi Eko, dovodi do brisanja pamćenja. Pamćenje je prognano iz svesti, ali ono što ostaje jeste samo intelekt, ili kako je to izrekao Mišel Ser, na kog se pozivaju: „Ako više ne bude-mo morali da ulažemo napor u pamćenje, preostaće nam samo inteligencija“.

Vatra, kao najveći cenzor i pretnja uništavanju kulturnog nasleđa, pratila je knjigu od samog početka, te je nemoguće nabrojati sve biblioteke koje su iščezle u plamenu. U poglavlju *Cenzura vatrom*, sagovornici kažu da su palitelji biblioteka iz antičkog doba mogli da se nadaju da će zauvek uništiti rukopise, ali je to postalo nemoguće nakon Gutenbergovog izuma. Moderne lomače su tako obesmišljene, ali imaju simboličko značenje. Beskrupuloznost tog čina gotovo je nečovečna. Ipak, prepričavanje tih događaja daje knjizi dodatnu vrednost. *Ne veruj narodima jedne knjige*, napisao bi Danilo Kiš u Grobnici za Borisa Davidoviča, ali nikako ne veruj onima koji knjige pale i uništavaju.

Razgovor često prelazi skokovito sa teme na temu, zbog bogatog iskustva, što životnog, što čitalačkog, dvojica autora kao da se utrkuju za što boljim primerom koji se ponekad umesto dokumentaristike čini kao nepreživljena fikcija. Tako saznajemo za neka od njihovih tumačenja književnih dela, ili razloge zbog kojih su ih čitali. Dali su svoj osvrt i neizdavaštvo, u koje sve više sumnjaju. Kao i ostali problemi sa medijskim politikama, i izdavaštvo je u krizi zbog uticaja kapitala i nedostatka novca u književnosti.

Kao verni zaljubljenici u ljudsku glupost, Eko i Karijer su celo poglavlje posvetili njihovom osvrtu na glupost, koja je ljudska, ali i knjiška. Karijer je i koautor (sa Gijemom Bektelom) *Rečnika gluposti*. Važno je obratiti pažnju na naslove poglavlja u knjizi, koja su sve samo ne pohvala gluposti. Tu bismo prvi put mogli da pomenemo De Tonaka, koji se potrudio da ih osmisli i ovaj razgovor održava u koliko toliko razumnom i nedigresivnom toku kojem su Eko i Karijer skloni. Otud i sećanje Karijera na jedan od romana sa naslovom „Isusovo ludilo“ u kom autor tvrdi da ceo naš svet, svet naroda jedne knjige počiva na logičkim greškama.

U jezičkim igrama i logičkim vežbama, koje ponovo imaju veze sa preventivom protiv Alchajmera, Umberto Eko i Žan Klod Karijer pokušavaju da se obračunaju sa argumentacijom i ljudskom glupošću. Na kraju, međutim, odustaju i optimistično pozivaju Levi Strosa koji je u Mitologikama napisao: „Ništa je naša poslednja reč“. Ali i to im, štaviše, ide na ruku, jer napisano je u knjizi. Katkad se i njima učini da preteruju sa veličanjem knjige. Onda se preorijentišu na druge medije. Zahvalno je što imamo Karijera u ovom razgovoru, zato što može da nam govori o ekranizacijama romana, ili o nerazumevanju koliko je važno pisati scenarija. Ova dvojica enciklopedista ponekad zaista deluju kao kultur-konzumenti, a zapravo samo ozbiljno shvataju svoj posao intelektualca.

Današnje enciklopedije su, kao što je Kiš predvideo, dostupne svima – nalaze se na internetu, u nepiratskim izdanjima. Ali za dobre knjige treba se malo više raspitati.

Možda osnovna vrednost ovog omaža Gutenbergovoj galaksiji leži u njenoj hipertekstualnosti. Razgovor dvojice erudita predstavlja zbirku referenci za dalje čitanje i izučavanje. Stoga im je svaka digresivnost oproštena jer čitaoca zavodljivo uvlači u novu improvizaciju sećanja svih dobrih i loših trenutaka u životu knjige iz kojih je ona uspela da izađe kao pobednik.

Iako bi ova ozbiljno postavljena scena pre ličila na salonski susret dvojice nezaboravljenih pojedinaca, dobro je pitanje kako se ovaj stenogram našao u jednoj knjizi, a bilo bi zanimljivo ako bi svaka generacija od ovih susreta mogla da napravi poseban medij.

Možda ova knjiga ne bi bila poslednja koju bismo odabrali da pročitamo ako bi došlo do izumiranja knjige kao vrste, ali je treba pročitati jer se „biblioteka ne sastoji nužno od knjiga koje smo pročitali ili ćemo ih jednom pročitati, ona se sastoji od knjiga koje možemo ili bismo mogli da pročitamo – pa makar ih nikada ne pročitali.“